

O'ZBEKISTON HUDUDIDAGI ZARDUSHTIYLIK YODGORLIKLARI ARXITEKTURA MUHITINI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARI

Dildora Asatova G'ulomjon qizi

Toshkent Arxitektura va Qurilish Universiteti Magistr bitiruvchisi.

Dizayn (Arxitektura muhitlari dizayni).

Qadimiy savdo yo'llari chorrahasida joylashgan O'zbekiston ko'plab arxeologik boyliklarni o'z ichiga olgan boy madaniy merosga ega. Bular orasida zardushtiylik yodgorliklari ham bor, ular xalqning tarixiy rivoyatida alohida o'rin tutadi. Ushbu yodgorliklar nafaqat me'moriy mo'jizalar bo'lib xizmat qiladi, balki chuqur diniy va madaniy ahamiyatga ega. Ushbu maqolada biz butun O'zbekiston bo'ylab zardushtiylik yodgorliklarida me'moriy muhitni shakllantirish tamoyillari bilan tanishamiz. Ularning tarixiy kontekstini, dizayn elementlarini va diniy ramziyligini o'rganib chiqib, biz ushbu saytlar haqida to'liq tushuncha berishga intilamiz.

Bizning tadqiqotimiz arxeologik qazishmalar, tarixiy hujjatlarni tahlil qilish va me'moriy ekspertizani birlashtirgan multidisipliner yondashuvni qo'llaydi. Biz O'zbekistondagi zardushtiylikning turli yodgorliklariga tashrif buyurib, ularning joylashuvi, dizayn elementlari va tarixiy kontekstiga oid ma'lumotlarni to'pladik. Bundan tashqari, biz keng qamrovli ma'lumotlar to'plamini to'plash uchun tarixiy yozuvlar, ilmiy nashrlar va ekspert xulosalariga murojaat qildik.

O'zbekistondagi zardushtiylik yodgorliklarining me'moriy muhiti bir paytlar Markaziy Osiyoda zardushtiylik markazi bo'lgan mintaqaning boy madaniy va tarixiy merosini aks ettiradi. Ushbu me'moriy muhitning shakllanishini tartibga soluvchi tamoyillar zardushtiylik jamoasining diniy va madaniy e'tiqodlari, shuningdek, o'sha davrning me'moriy va ekologik qarashlaridan kelib chiqadi. O'zbekistondagi zardushtiylik yodgorliklarining me'moriy muhitini shakllantirgan asosiy tamoyillar:

- Yo'nalish va tartib: zardushtiylik arxitekturasi tabiiy elementlar va samoviy jismlar bilan uyg'unligi bilan mashhur. Zardushtiylik yodgorliklari ko'pincha aniq yo'nalishlarga yo'naltirilgan bo'lib, yorug'lik, poklik va ilohiylik ramzi bo'lgan chiqayotgan quyoshni kutib olish uchun sharqqa qaragan.

- Olovli ibodatxonalar: olov zardushtiylikning Markaziy elementi bo'lib, poklik va ilohiyning mavjudligini anglatadi. Zardushtiylik yodgorliklariga ko'pincha muqaddas abadiy alanga yonib turgan olov ibodatxonalari kiradi. Ushbu yong'in ibodatxonalarining arxitekturasi muqaddas olovni himoya qilish va ibodat va marosimlar uchun joy ajratish uchun mo'ljallangan.

- Sukunat minorasi (daxma): zardushtiylik "daxmalar" yoki "sukunat minoralari" deb nomlangan baland platformalardagi elementlarga o'liklarning ta'sirini mashq qilishgan."Bu minoralar odatda erning marosim pokligini ta'minlash uchun baland

joylarda, aholi punktlaridan uzoqda joylashgan edi. Ushbu minoralarning arxitekturasi dumaloq yoki sakkiz qirrali shakllar va baland platformalar bilan ajralib turardi.

- Tabiatning ta'siri: zardushtiylik inson va tabiat o'rtasidagi uyg'unlikni ta'kidlaydi. Natijada zardushtiylik yodgorliklari ko'pincha tepaliklar, tog'lar yoki boshqa tabiiy joylar kabi tabiiy landshaftlarga birlashtirildi. Arxitektura atrofdagi muhitni to'ldirish va uyg'unlashtirishga qaratilgan.

- Dekorativ elementlar: zardushtiylik me'morchiligida zardushtiylik naqshlari va ramziyligini aks ettiruvchi dekorativ elementlar mavjud edi. Bularga ilohiy ruhni ifodalovchi qanotli ramz Faravahar kabi murakkab o'ymakorliklar, yozuvlar va ramzlar kiritilgan.

- Mahalliy materiallardan foydalanish: zardushtiylik yodgorliklarini quruvchilar odatda tosh va loy kabi mahalliy manbalardan foydalanganlar. Bu nafaqat tuzilmalarning mustahkamligini ta'minladi, balki ularning tabiiy muhit bilan uzluksiz uyg'unlashishiga yordam berdi.

- Jamiyat yig'ilish joylari: zardushtiylik yodgorliklari ko'pincha diniy marosimlar, festivallar va ijtimoiy aloqalar uchun jamoat yig'ilish joylari bo'lib xizmat qilgan. Hovlilar, ochiq joylar va pavilonlar ushbu tadbirlarni o'tkazish uchun mo'ljallangan edi.

- Atrof-muhitga hurmat: zardushtiylik atrof-muhitni boshqarish va tabiiy dunyoni muhofaza qilishga katta e'tibor beradi. Ushbu tamoyil erdan mas'uliyatli foydalanish va barqaror qurilish amaliyotini targ'ib qilish orqali me'moriy muhitga ta'sir ko'rsatdi.

- Davomiylik va an'ana: vaqt o'tishi bilan O'zbekistonda zardushtiylik me'morchiligi rivojlanib, uning tarixiy ildizlari bilan bog'liqligini saqlab qoldi. Oldingi yodgorliklarning muhim me'moriy elementlari va tamoyillarini saqlab qolgan holda yangi inshootlar qurildi.

Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu tamoyillarning aksariyati Islom tarqalishidan oldin mintaqada hukmron e'tiqod bo'lgan zardushtiylikning diniy e'tiqodlari va madaniy amaliyotlariga asoslangan. Zardushtiylik O'zbekistonda keng tarqalgan din bo'lmas-da, uning me'moriy merosi mamlakat madaniy va tarixiy merosining ajralmas qismi bo'lib qolmoqda.

O'zbekistonning zardushtiylik yodgorliklarida me'moriy muhitni shakllantirish tamoyillari diniy e'tiqodlar, madaniy meros va me'moriy innovatsiyalarning uyg'unligini aks ettiradi. Murakkab o'ymakorlik va ramziy motiflar kabi puxta dizayn elementlari o'sha davr hunarmandchiligining guvohi bo'lib xizmat qiladi. Tabiiy xususiyatlarga va dumaloq maketlarga mos keladigan fazoviy kelishuvlar ushbu saytlarning ma'naviy ahamiyatini kuchaytiradi. Yodgorliklarning har bir jabhasida o'rnatilgan diniy ramziylik zardushtiylikning mintaqaga doimiy ta'sirini ta'kidlaydi.

Xulosalar:

O'zbekistonning zardushtiylik yodgorliklari bebaho madaniy va tarixiy boyliklar bo'lib, mintaqqa o'tmishining boy gobelenlari haqida ma'lumot beradi. Ularning

me'moriy muhitini shakllantirishni tartibga soluvchi tamoyillar ularning yaratuvchilarining chuqur diniy e'tiqodlari va me'moriy mahoratidan dalolat beradi. Ushbu yodgorliklarning saqlanishi va saqlanishini ta'minlash uchun ularni hujjatlashtirish va kelajak avlodlar uchun himoya qilishga harakat qilish kerak.

Davomiy tadqiqotlar: O'zbekistondagi zardushtiylik yodgorliklarini keyingi tadqiqotlar va hujjatlashtirish ularning tarixiy, madaniy va me'moriy ahamiyati haqida chuqurroq ma'lumotga ega bo'lishga undash kerak.

Saqlash va tiklash: ushbu yodgorliklarni noyob me'moriy elementlari va diniy ramziyligini hisobga olgan holda saqlash va tiklashga harakat qilish kerak.

Ta'lim va xabardorlik: ushbu yodgorliklarning O'zbekiston madaniy merosidagi ahamiyati to'g'risida aholining xabardorligini oshirishga qaratilgan tashabbuslarni ilgari surish kerak.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistondagi zardushtiylik yodgorliklarining me'moriy muhiti ushbu qadimiy dinning abadiy merosi va uning mintaqada madaniy merosiga chuqur ta'siridan dalolat beradi. Ushbu tamoyillarni tushunish va saqlash orqali biz ushbu me'moriy xazinalar kelajak avlodlarni ilhomlantirishda va tarbiyalashda davom etishini ta'minlashimiz mumkin.

Adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni: O'zbekiston Respublikasi turizm salohiyatini rivojlantirish uchun qulay sharoitlar yaratish bo'yicha qo'shimcha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida. Toshkent shahri, 2018 yil 3 fevral.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori: Ichki turizmni jadal rivojlantirishni ta'minlash to'g'risida. 2018 yil 7-fevral, № PQ-3514. QHMMB: 07/18/3514/0672-son, Toshkent sh.,08.02.2018 y.

3. Tuxliev I.S.,Hayitboev R.,Safarov B.Sh.,Tursunova G.Turizm asoslari. Darslik. Toshkent.2014.-330 b. 4

. Hayitboev R., Haydarov S., Abduxamidov S., va boshq., Turizm marshrutlarini ishlab chiqish. O'quv qo'llanma, Samarqand, 2016.-175 b